Pokret nesvrstanih

Dugandžić, Darko

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:199521

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

DARKO DUGANDŽIĆ

POKRET NESVRSTANIH

Završni rad

Pula, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

DARKO DUGANDŽIĆ

POKRET NESVRSTANIH

Završni rad

JMBAG: 0303007837, izvanredni student

Studijski smjer: preddiplomski studij povijesti

Predmet: Uvod u suvremenu povijest

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: doc. dr. sc. Iva Milovan Delić

Pula, rujan 2019.

Sadržaj

Uvod .....

1. Nastanak Pokreta nesvrstanih zemalja..... 1

2. Razvitak Pokreta nesvrstanih zemalja 6

3. Djelovanje Pokreta nesvrstanih zemalja u svijetu 9

4. Opadanje utjecaja Pokreta nesvrstanih zemalja... **Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.**

5. Uloga Jugoslavije u Pokretu nesvrstanih zemalja……7

Zaključak……21

Literatura……22

Sažetak……..23

Summary…..24

Uvod

Cilj je ovoga rada prikazati nastanak, djelovanje i gubitak na važnosti Pokreta nesvrstanih zemalja za vrijeme Hladnoga rata. Budući da je to razdoblje stvaranja nove podjele moći i utjecaja u svijetu, tako dolazi do bitnih promjena na političkoj sceni cijeloga svijeta. Hladni rat predstavlja sukob dvaju blokova zemalja – zapadnoga bloka predvođenog Sjedinjenim Američkim Državama te istočnoga bloka predvođenog SSSR-om. Također, bitno je naglasiti kako je to vrijeme kada veliki kolonijalni posjedi na području afričkoga i azijskoga kontinenta, kojima se je svojedobno upravljalo mahom iz starih europskih monarhija, sada stječu punu nezavisnost i slobodu. Jugoslavija je jedna od europskih zemalja koja se trudi nakon rata zadržati svoju slobodu, ne pripadati niti jednom od spomenutih blokova, već neovisnošću pronaći najbolji mogući put za sebe. Odgovor na pitanje kako to postići pronalazi u ujedinjavanju novooslobođenih zemalja Afrike i Azije koje dijele slične interese te zajedničkim snagama stvaraju Pokret nesvrstanih zemalja koji će uz Istok i Zapad imati značajnu ulogu u krojenju svjetske politike u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća. Prikazat će se kakvu su ulogu u realizaciji same ideje imali sastanci na Brijunima 1956. te u New Yorku 1960. godine, odnosno značaj okupljanja afričkih i azijskih zemalja u Bandungu 1955. godine. Kako su konferencije bile okupljanja gdje se odlučivalo kojim pravcem će pokret ići te na koji način će djelovati, tako će one biti opisane, i to vremenskim slijedom održavanja počevši s onom prvom koja je održana u Beogradu 1961. godine, zatim u Kairu, Lusaki 1973., Colombu 1976., Havani 1979., New Delhiju 1983., Zimbabveu 1986. te naposljetku u Beogradu 1989. godine. Bit će riječi o tzv. „nesvrstanima“ u razdoblju nakon Hladnoga rata te dan s poseban osvrt na ulogu i položaj Jugoslavije u samome Pokretu.

1. Nastanak Pokreta nesvrstanih zemalja

Razdoblje neposredno nakon Drugoga svjetskoga rata pa sve do kraja dvadesetoga stoljeća nazivamo Hladnim ratom. Preciznije, to je razdoblje od 1945., čime označavamo kraj rata pa sve do 1989. godine kada je pao Berlinski zid ili do 1991. godine kada se raspao Sovjetski Savez. Razumijevanje toga relativno kratkoga vremenskog perioda u povijesti iznimno je važno za temu o kojoj se raspravlja. Period je to koji se poklapa s nastankom, rastom i razvojem te naposljetku padom moći i važnosti Pokreta nesvrstanih zemalja na međunarodnoj političkoj sceni. Vodeću ulogu u Hladnome ratu vodili su s jedne strane SAD koji je zastupao Zapad, dok je SSSR bio vladajuća sila svjetskoga Istoka. To je sukob dvaju svjetonazora, pogleda na svijet, „…vrijeme ratova preko posrednika u trećim zemljama, uplitanje u unutarnje odnose slabijih i manjih, utrka u naoružavanju, dugogodišnje odvajanje svjetova u blokove, ideologizacija i politizacija sporta, kulture, znanosti…“[1], sukob dviju država s dva kontinenta koje su se prometnule u dvije vladajuće sile u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća. Amerika je zastupala kapitalizam, dok se istočna strana vodila komunizmom kao glavnim stupom politike, bar što se istupanja u javnosti tiče. Što se pak početka u utrkivanju između Istoka i Zapada tiče, kao jednu od prvih značajnijih podjela možemo navesti vojnu podjelu svijeta. Naime, odmah nakon rata, točnije, 1949. godine, između država zapadnoga bloka osniva se Sjevernoatlantski savez NATO, dok je odgovor istoka bio Varšavski pakt koji počinje djelovati 1955. godine. Svijet je bio bipolaran, točnije većinu političkih odluka s jedne je strane donosio Zapad, tj. SAD, a s druge strane Istok, odnosno SSSR.

Osim Zapadnoga i Istočnoga bloka, odnosno država koje su se svrstale na jednu ili drugu stranu, postojao je i veliki broj zemalja koji je razmišljao na način da se njih ne tiču problemi koji muče dvije zaraćene strane u Hladnome ratu. Veliki broj južnih zemalja svijeta, zemalja afričkoga i azijskoga kontinenta, više je mučila podjela koja se odnosila na bogati sjever i siromašni jug. Velik je broj zemalja bio koje nisu željele pripadati niti jednomu bloku. „Odbijanje nesvrstanih zemalja da se svrstaju uz jedan ili drugi vodeći vojno-politički savez izraz je odbijanja da se odreknu dijela svog

[1] Painter, S. David, *Hladni rat*, Srednja Europa, Zagreb, 3.

tek stečenoga suvereniteta.“[2] Došao je trenutak kad se budila svijest potlačenih naroda i trenutak kada će se njihove težnje za slobodom, ostvariti Pokretom. „Jer, nesvrstanost je nastala kao povijesna i društvena nužnost našeg vremena, kao izraz težnji naroda za nezavisnošću i aktivnim učešćem u međunarodnim odnosima na ravnopravnoj osnovi.“[3]. Bile su to mahom novooslobođene zemlje od kolonijalnoga jarma i koje su što svjesno, a što nesvjesno tražile treći put u bipolarnome svijetu. „Prvobitno izrazito obojena borbom protiv kolonijalizma i neokolonijalizma, imperijalizma, hegemonizma, blokovske podjele i strane dominacije, ona je ponekad nazivana – anti-politikom, politikom protiv.“[4] Politika nesvrstanosti u jednu ruku to je i bila. Ona je vodila borbu protiv svega što se kosilo s njenim načelima, između ostaloga i kolonizacijom koja je bila trn u oku zemljama Afrike i Azije. Dekolonizacija se vremenski poklopila s razdobljem Hladnoga rata i bila je važan dio slagalice koja će imati učinka na sam Pokret dajući mu ogromnu potencijalnu energiju koju je većina od novooslobođenih zemalja članica imala u sebi.

Norveški povjesničar Westad, pak navodi kako Europljani tvrde za osvojeni teritorij na azijskom i afričkom kontinentu, točnije nekakvih 22 milijuna kvadratnih kilometara, da je to urađeno u svrhu napretka i čovječanstva. Oteta zemlja, predstavlja je strahovit materijalni gubitak starosjediocima. Ipak, „kulturno nasilje“[5], kako to opisuje Westad, kada osvajač nameće svoju kulturu, običaje, jezik, vjeru, uzrokovalo je poseban vid nezadovoljstva. Iz gnjeva i frustracije nastaloga od ugnjetavanja i iskorištavanja, te želje za slobodom i nezavisnošću, zemlje trećega svijeta uvelike su imale utjecaja na nastanak te kasniji rast i razvoj Pokreta nesvrstanih zemalja. Vrijeme je pregazilo stari europski poredak sudeći po onom što se događalo u čitavome dvadesetom stoljeću, posebno u njegovoj drugoj polovici. Nekada velika europska carstva sada su ostajala bez svojih posjeda koja su godinama crpili na raznorazne načine te time ubrzavali svoju industrijalizaciju, odnosno bogaćenje. Kolonije su postajale slobodni, nezavisni prostori kao moguća kritična masa, potencijalna „konkurencija“ dvama blokovima. Ipak, da se dostigne ravnopravnost s već utemeljenim blokovima Istoka i Zapada, trebalo je proći vremena. Naime, bio je to dugotrajan i težak put jer su to tek oslobođeni prostori od

[2] Golob Nick, Mirjana, *Jugoslavija i nesvrstanost*, NARODNA ARMIJA, Beograd, 1976, 14.
[3] Golob Nick, 9.
[4] Na istome mjestu.
[5] Westad, Odd Arne, *Globalni hladni rat; Velike sile i Treći svijet*, Golden marketing-Tehnička knjiga Zagreb,2009.str. 450.

kolonijalizma, pa može se reći kako su to bile razjedinjene zemlje bez ikakvoga nazivnika koje je tek trebalo povezati u jednu zajedničku strukturu, staviti ih pod jednu zajedničku krovnu organizaciju, kako bi njihov glas bio dovoljno glasan da ih se čuje i na svjetskoj pozornici.

Nakon Drugoga svjetskog rata svijet je doživio veliku promjenu kada govorimo o raspodjeli moći i utjecaja u svijetu. Kako je već rečeno, nekadašnje stare kolonijalne sile, gube na važnosti, moći i ugledu. Odmakom dvadesetoga stoljeća sve je veći broj zemalja, pogotovo onih s afričkoga i azijskoga kontinenta koje su sada nezavisne. Svijet se polako, ali sigurno mijenja. U prilog tomu svakako ide i odluka Ujedinjenih naroda da 1960. godine donese povelju kojom uvelike staje na stranu onih koji se bore za nezavisnost, slobodu i samoupravu. Tom poveljom utire se put k nesvrstavanju. Neki od kolonizatora poput Velike Britanije shvaćaju da je vrijeme za promjene te da je razdoblje iskorištavanja drugih zemalja, a u svrhu vlastitoga razvoja i rasta, gotovo. Neki, kao primjerice Francuska to ne prihvaćaju na takav način te se trude zadržati svoje kolonijalne posjede što je duže moguće, želeći nastaviti s dotadašnjim odnosom prema svojim kolonijama.

Povezati interese novooslobođenih zemalja, ujediniti ih u jedno tijelo koje će biti protuteža blokovima te će istima konkurirati na području krojenja svjetske politike neće biti nimalo lagan zadatak. Nije se to niti dogodilo preko noći. Proces je to kojemu su prethodili događaji važni za nastanak Pokreta poput Bandunške konferencije 1955. godine, sastanka na Brijunima 1956., onoga u New Yorku 1960. Bili su to zapravo koraci koji su vodili do prve osnivačke konferencije Pokreta nesvrstanih zemalja u Beogradu 1961. godine kada on počinje s djelovanjem. Na ovu su se kasnije nadovezale druge konferencije na kojima je utjecaj Pokreta u svijetu stasavao, rastao, a potom i opadao. Glavni protagonisti priče o nastanku Pokreta nesvrstanih zemalja jesu Jugoslavija, Indija, Egipat i Gana na čelu s svojim predstavnicima Josipom Brozom Titom, Jawaharlalom Nehruom,Gamalom Abdelom Naserom, Kwame Nkrumahom. Zemlje su to različitih geografskih položaja, kulture i jezika, ali s istom željom za samostalnošću, nezavisnošću i slobodom te naravno poboljšanjem ekonomskoga položaja. No važno je i razjasniti koji su to koraci doveli do osnivanja Pokreta u Beogradu 1961. godine.

Još rane 1946. godine kada Pokret još nije ni postojao, a Indija bila pod ingerencijom Velike Britanije, Nehru je govorio ovako: „U oblasti vanjskih poslova Indija će slijediti politiku nezavisnosti, držeći se po strani od politike sila onih grupa koje su se svrstale jedna naspram drugoj. Ona će se zalagati za nezavisnost svih naroda i protiviti se rasnoj diskriminaciji, ma gdje se ona pojavila. Ona će surađivati s drugim narodima ravnopravno, bez eksploatacije jedne države nad drugom.“[6] Ove su riječi dale naslutiti koji pravac će zastupati jedna od vodećih članica budućega Pokreta te koje će se ideje vodilje provlačiti.

Zemlje Afrike i Azije, koje su se polako ali sigurno oslobađale povijesnoga naslijeđa kolonijalizma, činile su većinski dio sudionika početne faze Pokreta. Iste te zemlje bile su plodno tlo za ideje i reforme koje je Pokret nosio u sebi. Svijet je nakon rata prolazio kroz razdoblje promjena. Kako je već spomenuto, ta se promjena odnosila na izrastanja Sjedinjenih Američkih Država s jedne strane i SSSR-a s druge, u dvije velike sile koje će dirigirati sudbinu svijeta u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća što direktno, što indirektno. Treba naglasiti i utjecaj onoga dijela svijeta koji nije pripadao niti Istoku, niti Zapadu. Novooslobođene države afričkoga i azijskoga kontinenta vapile su za boljim životom, rastom i razvojem, industrijalizacijom, poboljšavanjem životnoga standarda općenito. Na velikom broju kvadratnih kilometara svijeta te u velikome broju stanovnika toga teritorija skrivala se želja za nečim drugim od onoga što je njihova nedavna povijest bila. Osim narodnih masa koje su željele promjenu, isticale su se i ličnosti koje su bile spremne povesti svoje narode u zajednički pravac koji će izrasti u Pokret nesvrstanih zemalja. Prvi koraci koji su spomenuti, konferencija u Bandungu 1955., sastanak na Brijunima 1956., u New Yorku 1960., bili su zapravo uvertira za prvu konferenciju nesvrstanih zemalja u Beogradu 1961.

Zemlje Afrike i Azije poput Indije, Egipta, Gane, Indonezije, Šri Lanke svojom su mnogoljudnošću i željom za sudjelovanjem u svemu onome što Pokret zastupa, davale istome i krila i legitimitet. Nikako se pritom ne smije izostaviti Jugoslavija na čelu s Josipom Brozom Titom koji je zastupao ideju da Pokret djeluje na svjetskome, a ne tek na regionalnome nivou, što je u neku ruku i bio put kojim je gazio Bandung.

[6] Golob Nick, 13.

Kineski premijer Zhou Enlai indonezijski predsjednik Sukarno bili su inicijatori skupa afričkih i azijskih zemalja u azijskome ljetovalištu Bandung. Bio je to skup regionalnoga karaktera, međutim „Bandunška konferencija po svom povijesnom i političkom značaju daleko nadmašuje granice jednog regionalnog sastanka.“[7] Bandung je bio korak bliže prema onome što će se na kraju nazvati Pokretom nesvrstanih zemalja. Bio je to susret koji se održavao daleko od Europe i imao je u sebi prizvuk regionalnosti. Konačno, Jugoslavija je jedina europska zemlja koja je sudjelovala na skupu, doduše ne kao punopravan član, nego kao neka vrsta promatrača, ali bit će to korak bliže upravo same Jugoslavije prema onome na što je ukazivao Josip Đerđa, a to je povezivanje jugoslavenskih interesa sa zemljama trećega svijeta. Problem, ako se može tako nazvati, i ono sto je najviše razlikovalo jedinu europsku zemlju na konferenciji od svih ostalih, jest što je Tito smatrao kako treba djelovati na svjetskoj razini, odnosno biti ravnopravan partner Istoku i Zapadu, dok su ostali sudionici smatrali kako je regionalan pravac dovoljan za uspjeh. Jugoslavija prepoznaje potencijal novonastalih postkolonijalnih država te se trudi što više biti prisutna u trećemu svijetu. Drugi bitan korak koji je vodio prema razvoju nesvrstanosti jest sastanak na Brijunima 1960. godine. Tamo su se Jawaharlal Nehru, Gamal Abdel Naser i Josip Broz Tito na otočiću Vangi našli kako bi objavili svijetu jedinstvenost razmišljanja prema onim idejama koje zastupa nesvrstanost. Usvojena je Brijunska deklaracija, koja slovi kao prvi službeni dokument nesvrstanih zemalja. Iako je to bio tek susret triju državnika i dokument kao njihova odluka predanosti, pa ako ne već potpuno jednakom, onda bar sličnome cilju, Brijunska deklaracija „predstavlja osnovu od koje su se razrađivali kasniji dokumenti.“[8]

Nehru je prvi koji je 1947. koristio termin „nesvrstani“ pri kinesko-indijskome sukobu. Iz istoga doba nastaje i “Pancha Shilau“, pet načela koegzistencije: obostrano priznanje teritorijalne cjelovitosti, nenapadanje, neuplitanje u unutarnje poslove, jednakost i zajedničko blagostanje, miroljubiva koegzistencija zemalja s različitim društvenim sustavima.“ [9]

[7] Golob Nick, 20.
[8] Na istome mjestu.
[9] Jakovina, Tvrtko, *Treća strana Hladnog rata*, Fraktura, 2011., 37.

2. Razvitak Pokreta nesvrstanih zemalja

Dugo očekivani skup napokon se i dogodio u Beogradu; bila je to i prva osnivačka konferencija. Tito je bio u ulozi domaćina, a Jugoslavija se trebala pokazati svijetu u najboljemu mogućem svjetlu. Ideja miroljubive i aktivne koegzistencije, prestanak rata, mir u svijetu, poštovanje tuđega suvereniteta i neovisnosti, dakle sve ono o čemu su do sada nesvrstani šuškali iza pozornice svijeta, sada je dobilo svoje „mjesto pod suncem“. Tito je održao govor u kojemu je istaknuo osnovne preokupacije i ciljeve nesvrstanih, gdje posebno mjesto zauzimaju miroljubiva koegzistencija, razoružanje, jednakost naroda, mir. Svijet u vrijeme održavanja prve konferencije nije bio nimalo mirno mjesto. Vrijeme je to zaoštravanja ionako ne previše dobrih odnosa između blokova. Kubanska kriza dovela je svijet na rub novoga sukoba, a nuklearni program bio je nešto čemu se stremilo da bi se zastrašio neprijatelj. Uglavnom, nesvrstani su ispred sebe imali veliki izazov – kako i na koji se način predstaviti svijetu, koje riječi i pravce birati, koje odluke donositi. Bio je to i skup različitih naroda, kultura, geografskoga položaja i sigurno nije bilo jednostavno pronaći zajednički jezik koji će zadovoljiti sve članice novonastaloga Pokreta, odaslati pravu poruku u svijet, nametnuti se kao glas novoga smjera, novoga pravca koji zastupa aktivnu i miroljubivu koegzistenciju. Beogradska konferencija je značila početak službenog djelovanja Pokreta. Da je rat i nemirna situacija u svijetu na početku šezdesetih godina prošloga stoljeća bila ono na što su nesvrstani obraćali veliku pažnju, govori *Izjava o opasnosti od rata i apel za mir* te pisma Hruščovu i Kennedyu, gdje se nastoji djelovanjem nesvrstanih primiriti razmirice i sukobe te savjetuje da različite poglede na svijet i politiku treba rješavati mirnim putem. Međutim, bitno je naglasiti kako novooslobođeni teritoriji afričkih i azijskih zemalja zajedno s Jugoslavijom i ostalim članicama Pokreta imaju i drugih želja, odnosno potreba osim mira u svijetu i aktivne koegzistencije. Radi se, naime, o životnome standardu, podjeli svijeta na siromašne i bogate, odnosno svjetskomu ekonomskom poretku. Nesvrstani žele što je prije moguće i u što većoj mjeri omogućiti veći ekonomski standard za svoje članice te sve ostale koji su ugroženi, žele zapravo novi ekonomski poredak u kojemu će i oni uhvatiti dio kolača svjetske ekonomije, a

ne samo hraniti se onime što im dodijele blokovi koji diktiraju politiku svijeta i neminovno stavljaju svoje interese na prvo mjesto. Kao što je izrečeno u američkom kongresu 1961. godine, „Živimo u doista osobitom povijesnom trenutku. Cijela južna polovica svijeta zaplela se u avanturu stjecanja neovisnosti…“[10] Ekonomska konferencija u Kairu, održana 1962. godine govori u prilog tome. Pripremni sastanak za sljedeću konferenciju pokreta, održan je u Colombu 1964. godine. Konferencija je u Beogradu trebala biti začetak borbe protiv polarizacije svijeta, odnosno utiranje puta nečemu što će postati značajnije od tek jednoga skupa istomišljenika. Ideja koja se nastavila propagirati je kako Pokret treba nastaviti rasti, jačati te nastaviti svoj put, jer kako navodi Jakovina, „sve dok postoje blokovi, mir je ugrožen.“[11] Da cjelokupna situacija, kako u svijetu, tako i u samom Pokretu, nije baš najjednostavnija, može se vidjeti iz nemilih događaja s početka šezdesetih godina, odnosno Kubanske raketne krize, ili situacije kada je Kina 1962. napala Indiju, te u tom sukobu izvojevala pobjedu što će rezultirati time da se Indija više angažira u samome Pokretu. Ipak, unatoč nesavršenim odnosima članica Pokreta među sobom i napetosti među blokovima, jačanje ideje nesvrstavanja se nastavlja.

Druga konferencija nesvrstanih zemalja održana je u Kairu 1964. godine, a sudjelovalo je 47 država kao punopravnih članica te njih još deset u ulozi promatrača. Dakle, u odnosu na začetničku konferenciju u Beogradu broj država članica je porastao te su uvedena dva nova vijeća. Godine 1966. godine na inicijativu Josipa Broza Tita održan je sastanak između velike trojke gdje je sada mjesto predstavnika Indije zauzimala Indira Gandhi, dok su predstavnici Egipta i Jugoslavije ostali isti kao i 1961. kada se održao sastanak na Brijunima. Treba ipak spomenuti da nakon uzastopnoga rasta Pokreta dolazi do prve krize. Ona se događa u razdoblju između druge i treće konferencije, odnosno od 1964. do 1970. godine. U tome razdoblju dogodit će se niz nemilih događaja za nesvrstane zemlje. Osim smjenjivanja Hruščova koji je s Jugoslavijom gajio mnogo bolje odnose nego njegov prethodnik Staljin, događaju se još neke bitne promjene na vlasti koje će imati utjecaja na sam razvoj Pokreta. Jedan od stupova nesvrstavanja, te dio velike trojke koja je pregovarala na Brijunima, indijski predsjednik Nehru umire 1964. godine, u Alžiru je 1965. svrgnut s vlasti Ben Bella, dok godinu dana nakon toga 1966. godine

[10] Westad, 49
[11] Jakovina, 49.

Sukarno ostaje bez vlasti u Indoneziji, a Nkrumah u Gani. Poraz koji je Egipat doživio od Izraela u Šestodnevnom ratu približio je i Nasera i državu kojom je upravljao istočnom bloku, odnosno, Sovjetskom savezu, a udaljio od Pokreta. „Poraz Egipta i Sirije u Šestodnevnom ratu s Izraelom 1967. posve je slomio duh egipatskoga vođe...“[12] Rat u Vijetnamu je bujao, Amerika je držala skoro pola milijuna vojnika na azijskom ratištu, a 1968 dolazi i do pokušaja prodora Sovjeta u Čehoslovačku. Bilo je to razdoblje krize, koje nije obećavalo svjetlu budućnost, ideji nesvrstanosti, te Pokretu općenito. Ipak, Jugoslavija je svojim zalaganjem, lobiranjem i željom da Pokret nastavi djelovati i širiti se, uspjela okupiti članice na trećoj konferenciji nesvrstanih zemalja u Lusaki.

[12] Isto, 59.

3. Djelovanje Pokreta nesvrstanih zemalja u svijetu

.

Ovoga puta zadaća nije bila započeti novu priču, nego udahnuti život već postojećem Pokretu koji je od posljednje konferencije u Kairu, poradi nabrojanih događanja te ostalih promjena u svijetu, izgubio na nekadašnjoj vitalnosti i energičnosti. Potrebne su bile nove snage, novo okupljanje, novi skup koji će ujediniti razjedinjene zemlje te vratiti Pokret na noge.

Godine 1970. Dar es Salaam, glavni grad Tanzanije bio je domaćin sastanka Pripremnog komiteta gdje je sudjelovalo šezdeset zemalja. Tek jedan od sastanaka na ministarskoj razini bio je uvertira za ono što slijedi, priprema za treću konferenciju u Lusaki 1970. godine. Predsjednik Zambije Kenneth Kaunda održao je govor u kojem su se snažno naglašavali rasizam i naslijeđe kolonijalizma. Publiku su sačinjavali predstavnici šezdesetak država od kojih su većina bili punopravni članovi, a manji broj pasivni ili aktivni promatrači. Rasprava je tekla mirnim tonom čineći tako razliku od prva dva sastanka. Blokovske sile su uglavnom okarakterizirane kao nepoželjne da utječu na Pokret što nije ništa novo, a ono što je ovu konferenciju činilo posebnom jest nedolazak jednoga od osnivača samog Pokreta, predstavnika Egipta, Nasera. On je zbog bliskoga odnosa sa SSSR-om, koji se je intenzivirao nakon poraza od Izraela u Šestodnevnom ratu, bojkotirao skup. Koliko mu je time naštetio analizirali su u Beogradu na sljedeći način: „Očito da je Naser više izgubio na prestižu među nesvrstanim zemljama nego što je okrnjio Konferenciju. Kako je već rečeno, Afrikancima je glavna preokupacija, briga i koncentracija išla u pravcu dekolonizacije, dok su Arape morile druge stvari, odnosno problem Izraela i Palestine. Treća konferencija nesvrstanih usvojila je dvije deklaracije – *Deklaraciju o miru, nezavisnosti, razvoju, suradnji i demokratizaciji međunarodnih odnosa* i *Deklaraciju o nesvrstanosti i ekonomskom progresu*.[13]

Četvrta konferencija Pokreta nesvrstanih zemalja bila je 1973. Samoj konferenciji prethodio je sastanak u Georgtownu. Tamo je održana ministarska konferencija 1972. godine. Bila je to svojevrsna priprema za redovan skup u Alžiru, a

[13] Golob Nick, 32.

ono što je puno važnije naglasiti jest da je taj sastanak održan po prvi puta na tlu Latinske Amerike što je svojevrsno priznanje tom kraju svijeta u politici Pokreta nesvrstanih. Alžir je odabran za domaćina četvrtog samita. On se je održao 1973. godine a broj zemalja koje su prisustvovale bio je 75, što je naznaka kako je Pokret rastao i širio se. Članice koje su prisustvovale četvrtoj konferenciji sačinjavale su većinu svjetskoga stanovništva.

Svi ovi podaci govore o položaju Pokreta u svijetu te situaciji u kojoj se je nalazio. Kriza u periodu prije Lusake bila je svakako prevladana i Pokret je bio otvoren prema daljnjem napretku i širenju. Sada, osim ciljeva kojima je Pokret inače bio predan, miroljubive i aktivne koegzistencije, rješavanja bilo kakvih nesuglasica mirnim putem, prava na neovisnost razmišljanja i djelovanja, važno je bilo i pitanje ekonomskoga stanja, kako onog dijela svijeta koji je spadao u Nesvrstane, tako i onih država koje mu nisu pripadale. Bio je to skup gdje je donesen veliki broj odluka kojim smjerom i na koji način će se odvijati daljnji razvoj Pokreta u budućnosti. Ipak, ono čemu je konferencija u Alžiru dala poseban naglasak bila je ekonomska situacija u svijetu, odnosno razlike između bogatoga i siromašnoga dijela svijeta. „U dokumentima konferencije se iznosi da zemlje u razvoju, koje obuhvaćaju sedamdeset posto čovječanstva, žive od svega trideset posto svjetskog prinosa.“[14] Težilo se, dakle, osuvremeniti zaostale zemlje Trećega svijeta, smanjiti ogromnu razliku u prihodima između razvijenih i nerazvijenih, podignuti standard. Uveden je Akcijski program za ekonomsku suradnju putem kojega nesvrstani između ostalih težnji žele izboriti svoje mjesto u novome svjetskome ekonomskom poretku. U ovom razdoblju počinju se pak naslućivati kakve situacije, odnosno borbe će čekati Pokret skupa s njegovim najistaknutijim članicama. O težnjama jednog od blokova koji se trudi Pokret prevaliti na svoju stranu govori citat iz Jakovinine knjige. „Prije skupa Leonid Brežnjev poslao je pismo alžirskom predsjedniku Houariju Boumedieneu tražeći da pokret pokuša usmjeriti prema socijalističkom bloku.“[15] Naime, zanimljiv je pristup sovjetskoga bloka koji je putem Fidela Castra odnosno Kube, pokušao nametnuti svoju volju Pokretu nesvrstanih zemalja. Pokazat će se to na susretu u Havani koja će biti domaćin jednoj od sljedećih konferencija gdje će Jugoslavija odigrati važnu ulogu u zadržavanju Pokreta na svom pravcu bez priklanjanja ijednoj

[14] Isto, 36.
[15] Jakovina, 83.

strani. Kako bi se očuvao kontinuitet aktivnosti nesvrstanih zemalja u vremenu između glavnih konferencija, te kako bi se lakše organiziralo sastanke, osnova se Koordinacijski biro.

Ministarska konferencija u Limi 1975. godine bila je nastavak politike nesvrstanih zemalja. „Konferencija je poklonila poseban značaj solidarnosti, jedinstvu i suradnji između nesvrstanih zemalja.“[16] Okupio se veliki broj članica Pokreta te je to bio skup određene važnosti i težine kako za zemlje članice samoga Pokreta, tako i za zemlje koje to nisu bile. Bila je to priprema za glavni događaj, za skup šefova država u Colombu.

Peta konferencija po redu, odnosno glavni skup na kojemu su se u pravilu pojavljivali uvijek predstavnici država na svome najvišem nivou ovaj se je put održavao u Colombu. To je period kada se Pokret nesvrstanih, osim inače pitanjima političke situacije u svijetu te ekonomskih pitanja, sada bavi i organizacijskim planovima za budućnost. Pokret je rastao, javljale su se potrebe za njegovom organizacijom u budućnosti, usklađivanjem među državama i slično. Na konferenciji se naglašava potreba i važnost za ekonomsku jednakost između razvijenih i nerazvijenih, te ubrzana industrijalizacija potonjih. Novi ekonomski poredak biti će nešto čemu će Pokret stremiti. Također je zanimljivo naglasiti kako je ovo sada period, možemo reći još od konferencije u Lusaki, kada Jugoslavija na čelu s Josipom Brozom Titom vodi glavnu riječ u Pokretu. Tito je, naime, ostao jedini od osnivača Pokreta na životu i uživao je status jednoga od otaca same ideje i inicijative za nastanak nečega što nije ni lijevo ni desno u svjetskoj politici, nego zaseban put za koji se nije bilo lako izboriti. Da se je Tito osjećao kao kod kuće, ide u prilog i to da je Jugoslavija na upit šrilankanške predsjednice Sirimavo Bandaranaike pomagala pri organizaciji osiguranja samoga samita. Osim što su zemlje članice Pokreta, tražile vlastiti položaj u novome svjetskome ekonomskom poretku, postoji i želja za vlastitim centrom sumiranja i distribuiranja informacija vezanih za Pokret i sve oko njega. Upravo ovo je period kada nesvrstane zemlje osnivaju centar za distribuciju informacija u novinskoj agenciji Tanjug zatim se jednak scenarij odvija i u Egiptu, te New Delhiju. Sve su to koraci koji pokazuju da Tito uz ostale zemlje iz Pokreta želi

[16] Komatina, Miljan, *U susret petoj konferenciji nesvrstanih zemalja*, Rad, Beograd 1976., 11.

što je mogući veći stupanj samostalnosti i neovisnosti od blokova. Dokumenti koji su obilježili konferenciju jesu Politička i Privredna deklaracija te Akcijski program.

Konferencija u Havani 1979. godine ima posebnu ulogu u povijesti Pokreta nesvrstanih zemalja. To je trenutak kada se sudbina Pokreta lomila i upravo je tu Jugoslavija na čelu s Titom odigrala ključnu ulogu. S istoka, naime, već neko vrijeme navirala je opasnost od SSSR-a koji je htio Pokret staviti pod svoje. Odnos ili bolje reći pokroviteljstvo SSSR-a nad Kubom bilo je glavna karta na koju će istočni blok igrati. Kuba je bila članica Pokreta, Fidel Castro je bio strastveni revolucionar, borac za pravdu i pravednost u punoj snazi te je nastojao iskoristiti trenutak kada je Tito, posljednji preživjeli od osnivača Pokreta, sada već bio u sutonu života. Svakako u sutonu života, Tito je naime preminuo već sljedeće godine, ali ne i nespreman za izazov i borbu koja ga je čekala u Havani. Prije samoga susreta šefova država u Havani, kako je bio ustaljen običaj, održavali su se sastanci na ministarskome nivou poput onih u Colombu i Maputu 1979. godine. Bio je ovo važan skup u povijesti Pokreta nesvrstanih zemalja, trenutak kada se odlučivalo o sudbini i pravcu velikoga broja zemalja.

Kako je već spomenuto, bio je to neizmjerno važan trenutak za Tita, Jugoslaviju, svijet te na koncu sam Pokret. Samit u Havani bio je kulminacija dotadašnjega Korištenja Kube i Fidela Castra, kao produžene ruke SSSR-a. Sovjetski Savez već je dulje vremena pokušavao preko Castra prevagnuti Pokret na svoju stranu te koristiti ga za svoje interese. Tito se tome silno protivio, a koliko je smatrao važnim obraniti položaj Jugoslavije i Pokreta u Havani te koliki je to imalo značaj za njega osobno, govori njegovo zalaganje u već poodmakloj životnoj dobi. Puno je i primjera gdje se Zapad želi nametnuti zemljama u razvoju kao pokrovitelj, a tek jedan od njih jeste kada se osniva „Peace Corps“, [17] te kada američki predsjednik Kennedy izjavljuje kako su „američki mladići i djevojke, odani ideji slobode, posve sposobni svladati napore misionara gospodina Hruščova.“[18] Slobodno se može reći kako odnosi Istoka i Zapada,izuzev kratkotrajnih poboljšanja, nisu dobri kroz cijelo razdoblje Hladnoga rata, a to se prelijeva i u zemlje Trećega svijeta, mahom članica Pokreta. Teritorij je to oko kojeg se bore i Istok i Zapad, konstantno optužujući onoga

[17] Organizacija koja je do 1965 već poslala 13 000 Amerikanaca da kao dragovoljci rade na razvojnim programima Trećeg svijeta, vidi: Westad, 50.
[18] Na istome mjestu.

drugoga za neiskrene i nepoštene namjere. Tako jedan obavještajni pregled Sovjeta opisuje razlog zanimanja Amerike za zemlje u razvoju, „pojačana penetracija američkog imperijalizma u te zemlje, s ciljem da ih se pretvori u svoje vojno-strategijske odskočne daske.“ [19]

Pripreme za šesti samit u Havani bile su intenzivne i za vrijeme njegovoga održavanja, oči i uši svijeta bile su uprte u Kubu. Broj novinara koji su izvještavali i slali informacije u matičnu zemlju bio je blizu osam stotina, a samo onih iz Jugoslavije bilo je 67. Istočni blok, odnosno Sovjetski savez potporu je davao Kubi, preko koje je planirao staviti Pokret pod svoj utjecaj, dok je Zapad, stajao na strani Tita i Jugoslavije.

Tito, iako predvodnik obrane Pokreta od Castra i Sovjeta, nije u tome bio sasvim sam. Na primjer, Indija, Indonezija i Šri Lanka bile su također za očuvanje iskonskih vrijednosti Pokreta te njegovoga puta u daljnju budućnost bez ikakvoga sponzorstva ijednog od blokova.

[19] Westad, 85.

4. Opadanje utjecaja Pokreta nesvrstanih zemalja

Nakon Havane i već opisane velike pobjede Jugoslavije nad Kubom, odnosno SSSR-om, dolazi do nemilih događaja za državu koja će se kroz narednih desetak godina raspasti. 1980. godine umire Josip Broz Tito. Bio je to snažan udarac za Jugoslaviju koji je ostavio utjecaja i na sam Pokret. Tito je bio posljednji preživjeli član osnivačke grupe i on je bio jedini šef države koji je pratio Pokret od njegovoga začetka preko uspona i padova te posljednje obrane nezavisne politike u Havani kada je zacrtani put bez pokroviteljstva politike blokova ostao glavna smjernica Pokreta. Tito je sada nestao sa svjetske pozornice, Pokret je nastavio živjeti i funkcionirati, a osamdesete su nosile nove izazove kako pojedinim članicama, tako i Pokretu u cjelini. Svakako je za istaknuti 1979. godinu, odnosno intervenciju SSSR-a u Afganistan. Bio je to događaj koji je ostavio traga na tadašnjoj političkoj sceni. Bila je to naznaka za period koji dolazi za SSSR. „U Sovjetskom Savezu događale su se duboke promjene koje je intervencija u Afganistanu ubrzala, a barem poslije, kriza u Poljskoj 1981. posve razotkrila.“[20] Osim napadnutoga Afganistana, bio je to udarac i samome Pokretu jer je napadnuta jedna nesvrstana zemlja, i to ne od bilo koga, već od samoga SSSR-a. Nemili događaj protivio se je svemu onome što zastupaju nesvrstani. Postavljalo se pitanje koje su namjere i motivi SSSR-a da na takav način nastupi prema jednoj suverenoj državi, članici Pokreta. Sjedinjene Američke Države, kao predvodnik Zapadnoga bloka, sasvim je bilo sigurno, osuđivale su potez SSSR-a. U samome Pokretu bilo je previranja oko toga pitanja i suglasje među članicama nije bilo postignuto odmah i odjednom. Kraj je to detanta, odnosno njegovanja što boljih odnosa Istoka i Zapada. Ovaj potez Moskve ugrozio je tako i hladnoratovski mir u svijetu te zahladnio odnose na relaciji Moskve i Washingtona. Još jedan bitan događaj odvio se početkom osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća. Dvije članice Pokreta, Irak i Iran međusobno su zaratile što je bio dodatan udarac nesvrstanima.

Možemo reći kako je to bila uvertira za sedmu konferenciju nesvrstanih zemalja koja se je trebala održati u Bagdadu, ali i oko koje su se lomila koplja jer povlačila su se mnoga pitanja oko organizacije i razine sigurnosti skupa. Osim toga, pitanje moralnosti je bilo treba li se održati konferencija u zemlji koja nije u miru, nego

[20] Jakovina, 583.

se nalazi u ratu, a još k tome slovi za agresora u sukobu. Bagdad je dugo pretendirao za domaćina sedmoga skupa, no okolnosti i situacija u svijetu i Pokretu općenito dogovorila je da se naredni skup održi u Indiji, odnosno New Delhiju. Tako je i bilo te je New Delhi 1983. godine postao domaćinom sedme konferencije nesvrstanih zemalja. Skup je bio popraćen mnoštvom novinara koji su prenosili ono što se je događalo. On je iznjedrio veliki broj deklaracija, teme su između ostaloga bile situacija u svijetu i samome Pokretu, govorilo se o krizi koja je vladala, dakako, iznio se i stav članica da se rat Iraka i Irana zaustavi. Afričke zemlje osuđivale su Apartheid što je bilo pitanje oko kojega su bile uglavnom jednoglasne. Jugoslavija je pretendirala za domaćina osme konferencije, no to joj se nije ostvarilo, nego je ta čast pripala Zimbabveu. „Tako je umjesto da se 25. obljetnica Pokreta proslavi u Beogradu, tom je događaju bila posvećena prva sjednica osmog samita PNZ-a u Harareu.“[21] Jugoslavija je pak dočekala svojih (posljednjih) pet minuta slave što se pokreta nesvrstanih tiče, a također i svoje vanjske, odnosno unutarnje politike. Jedna od zemalja osnivačica pokreta sada je usporedno sa prestankom Hladnog rata, doživljavala svoj konačan pad, odnosno krah. Ipak posljednji pokušaji da se sada već bivša država održi na životu bila je između ostaloga i deveta konferencija pokreta nesvrstanih, koja će se održati u Beogradu. Uloga domaćina skupa ovog puta pripala je Janeze Drnovšeku. Jugoslavija će nakon domaćinstva devetog skupa u Beogradu, doživjeti građanski rat i nekada kostur pokreta postati će tek sjena zemlje, koja je svojedobno udahnula život ideji nesvrstanosti, te bila štit od vanjske opasnosti u vremenima krize. Ipak, skup se je održao, donesena je Beogradska deklaracija. Problem ljudskih prava, odnosno bavljenje pitanjima zaštite okoliša, najava su nekih novih tema koje zanimaju članice pokreta, a ujedno najava je to novog vremena koje dolazi.

Bitno je naglasiti kako je približavanje kraju osamdesetih godina označavalo jedan novi period kako za svjetsku politiku općenito, tako i za sam Pokret nesvrstanih. Hladni rat se bližio svome kraju, SSSR je slabio kako je vrijeme odmicalo, čemu će biti dokaz njegov raspad početkom devedesetih što će označiti kraj Hladnoga rata, ali što će biti i od velikoga značaja za opstanak i značaj Pokreta općenito. „Nakon Jakarte (od 1. do 7. rujna 1992.) konferencija je održana u Kolumbiji (Cartagena) od 18. do 20. listopada 1995., pa dvanaesta konferencija u

[21] Jakovina, 616.

Južnoafričkoj Republici u Durbanu 2 i 3 rujna 1998, u malezijskom glavnom gradu Kuala Lumpuru od 20. do 25. veljače 2003. te 15. i 16. rujna 2006. u Havani. U međuvremenu je nestala dinamika Pokreta, pa i solidarnost koja je nekada postojala.“[22] Pokret je, dakle, postao nešto što se je mijenom u svijetu, pokazalo kao višak, odnosno nešto čemu se je trebalo tražiti svrhu postojanja. Danas on postoji i funkcionira sa preko 120 zemalja članica, te se bori protiv svjetskog globalizma i modernog neokolonijalizma, ali on je izgubio nekadašnju važnosti i utjecaj koji je imao u svijetu.

[22] Jakovina, 629.

5. Uloga Jugoslavije u Pokretu nesvrstanih zemalja

Geografskom širinom i duljinom te brojem stanovništva Jugoslavija nije predstavlja nikakvu posebnost u svijetu. To je zemlja koja je nakon Drugoga svjetskog rata tražila svoj položaj na međunarodnoj, svjetskoj, političkoj i ekonomskoj sceni. Zemljom u razvoju, svakako u nezavidnoj situaciji, razrušenoj, osiromašenoj i nastanjenoj uglavnom nepismenim i neobrazovanim stanovništvom, upravljao je Josip Broz Tito. Njegova uloga u nastajanju Pokreta te prihvaćanju nesvrstanosti u Jugoslaviji je neminovna. Jugoslavija je na čelu s Titom odigrala važnu ulogu u nastanku, razvoju i dosljednosti Pokreta vlastitim ciljevima te očuvanju pravca nesvrstanosti i neovisnosti od prve osnivačke konferencije u Beogradu pa sve do skupa u Havani 1979. godine. Tito je bio jaka ličnost i krojio je pravac Jugoslavije po vlastitom nahođenju. Zemlja koja je tek nedavno izašla iz rata i koja je trebala pomoć kako bi se izdignula iz siromaštva i nerazvijenosti nije zadovoljavala apetite Josipa Broza za onim što je on osobno priželjkivao i čemu je pretendirao, a to je uvaženo mjesto Jugoslavije na svjetskoj političkoj karti. Odgovor na pitanje kako to postići pronalazi se u zemljama Trećega svijeta. Na skupu u Bandungu 1955. godine, koji je bio jedan od prvih koraka prema stvaranju ideje nesvrstanosti i neovisnosti, Jugoslavija je prisustvovala kao promatrač. Bio je to skup 29 zemalja Afrike i Azije čiji je cilj bio okupljanje regionalnoga karaktera, dok je Jugoslavija smatrala kako bi bilo bolje da se ideje neovisnosti, ne pripadanju politike blokova, zastupanja mira umjesto rata provedu na svjetskome nivou. Jugoslavija je, naime, zastupala univerzalistički pristup ideji pokreta, za razliku od tek regionalnoga okupljanja koje je i bilo prvotna ideja. Može se, dakle, reći kako je Jugoslavija svojim namjerama, željama i nastupom željela od samoga početka stvoriti nešto veće od tek regionalnoga skupa. Smatrala je kako bi eventualnu protutežu blokovima trebalo ostvariti univerzalističkim pristupom ideji nesvrstavanja odnosno neovisnosti. Tito je pridavao veliki značaj politici nesvrstavanja i ona je u kasnijem razvoju Pokreta postala sasvim sigurno glavni pravac vanjske politike Jugoslavije. Brod Galeb bio je sinonim za taj period kada je Jugoslavenski politički vrh na čelu sa Titom obilazio daleke zemlje. Nakon Bandunga, odnosno sastanaka Nehrua, Nasera i Tita na Brijunima, zatim kasnijega okupljanja u

New Yorku „Petorica državnika s tri kontinenta, jugoslavenski predsjednik Tito, egipatski predsjednik Naser, indonežanski predsjednik Sukarno, indijski predsjednik Nehru i ganski predsjednik Nkrumah, sastaju se te jeseni 1960. godine (…)"[23]. Jugoslavija je probila led i službeni početak djelovanja Pokreta dogodio se konferencijom u Beogradu 1961. godine. Tito je odigrao ulogu domaćina skupa i poruka da se nešto novo pojavljuje na političkoj sceni svijeta odaslana je i blokovima i onim zemljama koje im nisu pripadale. Pokret je rastao i na konferenciji u Egiptu 1964. godine prisustvovao je veći broj zemalja nego je to bilo u Beogradu te se može reći kako je to bio jedan zdrav period kojemu je Jugoslavija svojim zalaganjem, energičnošću i odlučnošću u praćenju programa univerzalnosti samoga Pokreta svakako dala krila.

Od konferencije u Kairu Pokret je zapao u krizu te je između druge i treće Konferencije napravljena duža pauza negoli je to bilo uobičajeno u praksi. Punih šest godina će proći prije nego će se dogoditi Lusaka, odnosno ponovno stavljanje Pokreta na čvrste noge. Veliku ulogu u ponovnome okupljanju članica odigrala je upravo Jugoslavija. Kako je već navedeno u prijašnjem dijelu rada, neke od istaknutijih članica Pokreta i zemalja koje su sudjelovale u nastajanju Pokreta zajedno s Jugoslavijom doživjele su značajne promjene koje će utjecati na njihovo daljnje zalaganje, odnosno djelovanje u nesvrstanosti. Nehru je preminuo, Nkrumah je izgubio vlast, Sukarno je svrgnut s položaja, Egipat je izgubio u sukobu s Izraelom što će Nasera ponukati da se dodatno približi SSSR-u, a udalji od Pokreta. Vrijeme je to, dakle, kada se ,,kičma" nesvrstavanja raspadala što zbog smjene vlasti, što zbog smrti istaknutih članova. Tito je ostao jedini privržen originalnoj ideji i nakon smrti Nasera 1970. godine bio je spreman preuzeti kormilo Pokreta što je i napravio. Ideja o univerzalnom djelovanju Nesvrstanih konačno je zaživjela u punom smisli riječi i Pokret je, kako je već opisano, nastavio rasti i širiti se. „Titu će u Lusaki biti ukazane posebne počasti, kao doajenu politike nesvrstavanja.“[24] Nove članice su primane, javlja se glas nesvrstanih osim za dosadašnjim zastupanjem politike miroljubive koegzistencije i u želji za novim ekonomskim poretkom. „U ostvarivanju politike nesvrstavanja stalno je prisutan ekonomski faktor; ona znači stvaranje novog sistema

[23] Golob Nick, 24.
[24] Petković, Ranko, *Tito i Nesvrstanost*, Rad, Beograd, 1975., 27.

ekonomske suradnje i međunarodnih odnosa.“[25] „Treća konferencija šefova država i vlada nesvrstanih zemalja, uz učešće 53 zemlje članice i 12 zemalja promatrača, održana je u Lusaki 1970. I ovog puta je predsjednik Tito veći dio govora u raspravi posvetio ekonomskim problemima, tražeći da se nesvrstane i druge zemlje u razvoju maksimalno založe za rješavanje tih problema (…)“[26]. Ekonomija je, dakle, bila važan faktor djelovanja i specifično područje zanimanja Pokreta. Jugoslavija se svakako istaknula na tome području i svakako ostavila trag u zemljama u razvoju svojom poslovnom suradnjom. Osnivanjem Pokreta nesvrstanih zemalja Jugoslavija je dobila veliko tržište za plasiranje vlastitih proizvoda, znanja te tehnike i tehnologije. „Industrijska suradnja i tehnička kooperacija dovest će do sniženja cijene koštanja proizvodnje, što će se odraziti na povećanu konkurentnu sposobnost ovih zemalja na svjetskom tržištu.“[27] Cjelokupan, dakle, projekt ekonomske suradnje članica Pokreta trebao je biti na obostranu korist i onih koji su usluge, proizvode davali i onih koji su isto kupovali. Trebao je to biti zajednički pristup svjetskoj ekonomiji koji je na ovaj način udruženim zemljama, davao veće mogućnosti i konkurentnost na svjetskom tržištu. Jugoslavija je ostavila materijalni trag u razvoju brojnih zemalja članica Pokreta. „Brojni domaći arhitekti bili su prepoznati kao stručnjaci od strane Ujedinjenih naroda te su bili angažirani kao savjetnici za urbanizam, za izradu prostornih planova ili studija razvoja turizma.“[28] Osim ekonomijom, Tito se bavio i zalagao za pitanje koje se nije direktno ticalo niti njega niti Jugoslavije, a opet je imalo velike važnosti za Pokret i većinu njegovih članica. Radi se, naime, o procesu dekolonizacije. Jedna rečenica iz njegovoga govora u Kairu glasi: „Jedan od prvih uvjeta za učvršćenje mira i uspostavljanje ravnopravnih i humanijih odnosa u svijetu ostaje ubrzana i definitivna likvidacija kolonijalizma(…)."[29]

Svakako vrijedan spomen gdje su politika i uloga Jugoslavije došli do izražaja jest šesta konferencija nesvrstanih zemalja u Havani 1979. godine. Bilo je to vrijeme kada je Pokret došao u novu krizu nakon perioda prosperiteta i širenja utjecaja u svijetu, odnosno kada se SSSR pokušao infiltrirati u nesvrstane preko Kube, točnije Fidela Castra. Sovjetski savez dugo je vremena pretendirao da stavi Pokret pod svoje skute. Bila je to posljednja velika bitka Josipa Broza Tita koju je

[25] Pavlič, Stane, *Nesvrstanost i ekonomski razvoj*, Rad, Beograd, 1976., 3.
[26] Isto, 16.
[27] Đokanović, Tihomir, *Međusobna ekonomska saradnja nesvrstanih*, Rad, Beograd, 1976, str. 14.
[28] Cvjetičanin, Biserka, *Razvojna suradnja kroz naslijeđe Pokreta nesvrstanih*, CROSOL, Zagreb, 2015. Str. 10
[29] Nick, Stanko, *Nesvrstanost i antikolonijalizam*, Rad, Beograd, 1976., 27.

dobio na području vanjske politike. Oči svijeta tada su bile uprte u Kubu, a poseban značajan ishod konferencije bio je za Sjedinjene Američke Države. Zapad je braneći interese Pokreta, zapravo branio svoje interese. Posebna je potpora dolazila iz toga kraja svijeta koji se duboko nadao da Sovjeti neće moći prevaliti Pokret na svoju stranu. Tito je to i uspio te je svojim zalaganjem Jugoslavija uspjela očuvati prvotna načela i neovisnost Pokreta. Tito je slavljen kao pobjednik u boksačkom meču titana, kako su američku novinari opisivali susret Tita i Castra. Nažalost, Tito nije poživio dugo nakon toga povijesnog događaja i nakon njegove smrti 1980. godine uloga i utjecaj Jugoslavije u Pokretu drastično opada. Titova smrt ostavila je veliki trag na djelovanje i utjecaj Jugoslavije u Pokretu. On je bio nositelj politike nesvrstavanja u bivšoj državi i njegovim nestankom, nestaje i položaj Jugoslavije koji je uživala među nesvrstanim zemljama. Jugoslavija je nedugo nakon smrti Tita doživjela građanski rat i nije bila u mogućnosti niti održati sebe kao tvorevinu na životu, a kamoli održati značaj i ulogu kakvu je imala u Pokretu. Još je jednom bila u ulozi domaćina, i to devete konferencije održane u Beogradu 1989. godine, ali bio je to više pokušaj izlaska Jugoslavije iz krize u kojoj se nalazila negoli je to bio pokušaj ostvarivanja značajnijega rezultata na svjetskoj političkoj sceni. Nedugo nakon početka rata u Jugoslaviji dolazi do raspada Sovjetskog saveza, Hladni rat završava, a s njim i jedno značajno poglavlje u ulozi i važnosti Pokreta nesvrstanih zemalja na svjetskoj razini.

Zaključak

Pokret nesvrstanih zemalja počeo je službeno djelovati početkom šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća i svoj rast, razvoj i opadanje utjecaja u svijetu doživio je već pred kraj toga stoljeća. Bio je to pokušaj ,,malih" da djeluju na teritoriju ,,velikih". Svijet je nakon rata bio podijeljen na Istok, predvođen SSSR-om i Zapad, predvođen SAD-om što je ostalim zemljama svijeta stvaralo izbor jedne ili druge strane. Opcija nesvrstanosti predstavljala je novi put, zapravo treću opciju izbora za sve one zemlje koje su bile prinuđene stati lijevo ili desno, odnosno preuzeti stavove Zapada ili Istoka. Siromaštvo, želja za nečim drugačijim od ponuđenoga izbora, potreba za boljim životnim standardom te sličan položaj u kojemu su se nalazile, bile su poveznice zemalja koje su nerijetko dolazile s različitih kontinenata, potjecale iz različitih kultura te dijelile različite životne navike, povijest i jezik. Bio je to skup raznorodnih država cijeloga svijeta koji je pod zajednički nazivnik stavio nemogućnost djelovanja u bipolarnome svijetu. Zemlje koje su izbjegle jaram kolonijalizma, Jugoslavija koja je tek izašla iz rata, sve one druge države koje su željele drugačije i bolje sutra, rješenje su pronalazile upravo u trećoj opciji koja nije ni Zapad ni Istok, već Pokret nesvrstanih zemalja. Ono što se promicalo konferencijama, doživljavajući pri tom svojevrsne uspone i padove, bila je pravednija podjela moći, utjecaja, bogatstva, prava i pravednosti među cjelokupnim stanovništvom, i to je u načelu bio pravac koji je zajedništvom potlačenih mogao izboriti svoje mjesto na svjetskoj pozornici, što je jednim dijelom i napravljeno. Ipak, Pokret je imao svoju slabu stranu kako će se pokazati nakon završetka Hladnoga rata. Prestankom postojanja napetosti među blokovima, odnosno raspadom SSSR-a i SAD-ovim preuzimanjem položaja prve supersile svijeta, Pokret doživljava svoj kraj. Bila je to tvorevina različitih zemalja, različitih kultura, geografskih položaja, pa tako i različitih potreba koje su došle do izražaja kako je svijet napredovao i kretao se u drugome pravcu od onoga koji je prevladavao sredinom dvadesetoga stoljeća. Kada je nestao vanjski faktor koji je ujedinjavao veliki broj zemalja, Pokret dolazi u krizu identiteta i traži smisao postojanja. Nakon Hladnoga rata, počelo je novo doba za svijet, ali i za Pokret koji čiji utjecaj opada ne doživjevši više snagu i moć koju je imao u hladnoratovskom razdoblju.

Literatura

1. Cvjetičanin, Biserka, *Razvojna suradnja kroz nasljeđe Pokreta nesvrstanih*, CROSOL, Zagreb 2015.

2. Đokanović, Tihomir*, Međusobna ekonomska suradnja nesvrstanih*, Izdavačko preduzeće „RAD“, Beograd, 1976.

3. Golob Nick, Mirjana*, Jugoslavija i nesvrstanost*, Narodna armija, Beograd, 1976.

4. Jakovina, Tvrtko, *Treća strana hladnoga rata*, Fraktura, Zaprešić, 2011.

5. Komatina, Miljan*, U susret petoj konferenciji*, Izdavačko preduzeće „RAD“, Beograd 1976.

6. Nick, Stanko, *Nesvrstanost i antikolonijalizam*, Izdavačko preduzeće „RAD“, Beograd 1976.

7. Painter, S. David, *Hladni rat : povijest međunarodnih odnosa*, Srednja Europa, Zagreb, 2002.

8. Pavlič, Stane, *Nesvrstanost i ekonomski razvoj*, Izdavačko preduzeće „RAD“, Beograd, 1976.

9. Petković, Ranko*, Tito i Nesvrstanost*, Izdavačko preduzeće „RAD“, Beograd 1975.

10. Westad, Odd Arne, *Globalni hladni rat : Velike sile i Treći svijet*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.

Sažetak

Ovaj se rad bavi temom Pokreta nesvrstanih zemalja, odnosno njegovim nastankom, razvojem te padom utjecaja i moći u svijetu, s posebnim osvrtom na ulogu Jugoslavije u tomu. Josip Broz Tito, Džavaharlal Nehru, Gamal Abdel Nasser, Kwame Nkrumah i Sukarno smatraju se osnivačima Pokreta. Hladni rat se ističe kao razdoblje u povijesti koje je imalo veliki utjecaj na sam Pokret. Pokazuje se presjek najvažnijih zbivanja na konferencijama koje su okupljale nesvrstane zemlje i na kojima se odlučivalo u kojemu će smjeru ići Pokret, koje će stavove zastupati te što je sve potrebno napraviti kako bi se očuvala neovisnost od Istoka (SSSR-a) i Zapada (SAD-a). Od njih je najdulje ostao politički aktivan u Pokretu predsjednik Tito. Jugoslavija na čelu s Titom imala je posebnu ulogu u Pokretu nesvrstanih zemalja što posebno dolazi do izražaja na konferenciji u Havani 1979. godine kada je odbijen pokušaj SSSR-a da preko Kube prevali Pokret na Istok. Utjecaj i moć djelovanja Pokreta u svijetu počela je opadati pred kraj osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća, posebno početkom devedesetih kada se raspada Sovjetski savez, odnosno završava Hladni rat. Pokret nakon toga nije nikada dostigao moć i utjecaj kakav je imao u prijašnjemu razdoblju.

Ključne riječi : Džavaharlal Nehru, Josip Broz Tito, Gamal Abdel Nasser, Kwame Nkrumah, Hladni rat, Istok, Zapad

Summary

Non aligned movement

This paper deals with the theme of the Non-Aligned Movement, with its founding, development, and decline in its influence and power in the world, with particular reference to Yugoslavia's role in this. Josip Broz Tito, Jawaharlal Nehru, Gamal Abdel Nasser, Kwame Nkrumah and Sukarno are considered the founders of the Movement. The Cold War stands out as a period in history that had a great impact on the Movement itself. It shows a cross-section of the most important events at conferences that brought together non-aligned countries and decided which direction the Movement would take, what views it would take, and what needed to be done to preserve independence from the East (USSR) and the West (USA). President Tito remained the most politically active person in the Movement among those countries. Yugoslavia led by Tito had a special role in the Non-Aligned Movement, which was particularly prominent at the 1979 conference in Havana when the USSR's attempt to transport the Movement to the East via Cuba was rejected. The influence and power of the Movement in the world began to decline towards the end of the 1980s, especially in the early 1990s when the Soviet Union collapsed, that is, the end of the Cold War. The Movement after that never reached the power and influence it had in the previous period.

Keywords: Jawaharlal Nehru, Josip Broz Tito, Gamal Abdel Nasser, Kwame Nkrumah, the Cold War, the East, the West